

A VÉGETT NÉVUTÓ TÖRTÉNETE

SINKOVICS BALÁZS

1. A *végett* és a *miatt* fölcserélése azok közé a nyelvi jelenségek közé tartozik, amelyeket a nyelvhelyességi kézikönyvek erősen elítélnek, és amelyeket az internetes fórumok hozzászólói is javítanak egymás szövegeiben. A Magyar értelmező kéziszótár a következőket írja a *végett*-ről: 1. 'vmilyen céllal, vminek az ügyében'; *nép* 'vmely személlyel kapcsolatos cél érdekében'; 2. <pongyola haszn:> 'miatt' (ÉKsz.² 1439).

A Magyar nyelvtörténet egyetemi tankönyv szerint lassan rögzült célhatározói funkciója. Ennek bizonyítására viszont csupán a 19. század közepéről idéz egyetlen okhatározói adatot (D. Mátai 2003: 748). A kérdés vizsgálatához gyűjtött adataim alapján azonban az rajzolódott ki, hogy a *végett* a régi nyelvmélekekben is főképpen célhatározó, és csak ritkán használatos okhatározói funkcióban.

Dolgozatomban a *végett* névutó történetét mutatom be a források alapján, arra keresek választ, hogy használata hogyan alakul, mikortól használatos cél-, majd okhatározóként, végül azt is megvizsgálom, a magyar nyelvművelés hogyan viszonyult a *végett* jelentéseihez, tudta-e befolyásolni használatát. A *végett* névutótól nem választható el a *miatt* célhatározói használata sem, így e szempontból röviden érintem ezt is. Nagy mértékben támaszkodtam az írói szótárakra, de minden esetben ellenőriztem kritikai vagy más megbízható szövegkiadásokban, hogy az eredeti szövegben valóban a megadott jelentésben szerepel-e a *végett* névutó.

2. A *végett* névutóval eddig részletesebben Simonyi Zsigmond és Sebestyén Árpád foglalkozott. Simonyi Zsigmond (1895: 274) a magyar határozókról szóló munkájában részletesen és rengeteg példával mutatja be a *végett* történetét, több adata azonban pontatlan, különösen a *végett* okhatározói használatára idézett példái azok. Mint arra ő maga is utal, a Magyar nyelvtörténeti szótárból ez a címszó sajnálatosan kimaradt. Sebestyén Árpád (1965: 91–2) A magyar nyelv névutórendszere című monográfiájában a névutó 20. századi használatát tárgyalja.

A *végett* a *vég* főnévből alakult *-tt* lokatívuszraggal (EWUng. II: 1614; Simonyi 1895: 272). Simonyi (1895: 272) úgy vélte, hogy nem logikus alakulás, „mert a cselekvés a cél r a irányul, a célra törekszik a cselekvő.” Szerinte ezért a *végre* forma volna logikus, és talán ez is lehetett eredetileg, csak később váltotta föl a *végett*: a lokatívuszragot a *miatt*, *érett* névutók analógiás hatása magyarázhatja. Hozzáteszi azonban, hogy más nyelvekben is előfordul, hogy 'vég' jelentésű szóból lesz a célhatározó kifejezőeszköze, példái: francia *afin*, német *des endes*, mordvin *iksa*.

Sebestyén Árpád (1965: 91) helyesbíti és kiegészíti Simonyi megállapításait. Szerinte az analógia több irányból is hathatott: 1) a 'vég' jelentésű szó más nyelvekben is kifejezhet célviszonyítást; 2) a cél és ok nem különül el élesen, a cél a cselekvés indító oka lehet. Azt azonban vitatja Sebestyén, hogy 3) a *végre* alakból származtatható

a *végett* névutó, mivel a *vége* jelzős kapcsolatban áll a megelőző szóval, a *végett* viszont birtokos szerkezetű előzményre mutat; 4) a *végett* csak elvont határozóként fordul elő a régi szövegekben, és az irányok nem is különülnek el egyértelműen: aki a dolog elvégzésén fáradozik, az munkája célját keresi, így lokatívuszragos főnévként is lehetett célhatározó. Hozzátehetjük ehhez azt is, hogy a *vége* előfordul a 16–17. századi szövegekben, de túlnyomórészt a következő szerkezetekben: *evégre, avégre, azon végre, egyéb végre, jó végre* (NySz. III: 1034–5; vö. Simonyi 1895: 273). Főnévvel együtt való használatára Simonyinak (1895: 272) csupán egyetlen adata van: „*ütközet okáért, ütközet végre*”. Az idézet eredeti helyeül Thaly kuruc forráskiadását jelöli meg, ám ott csupán lábjegyzetben, az *ütközetből* szó magyarázataként szerepel az hogy *ütközet végett* (Thaly 1872: 90), így ez legfeljebb az 1870-es évekbeli használatára lehet adat. Mindezt sem valószínű, hogy a *vége* névutóból származtatható a *végett*.

A *végett* már a 16. századtól adatható. Két legkorábbi előfordulását a történeti grammatika még kérdőjelesen idézi: 1531: *En Ferdina(n)d(us) k̄ravall sim̄y vegeđtt Nem erhettem az en dollgomba*; 1532: *Immar had zolyak czery Barat Thewrvnyben hozyam alamifnara az vigit, k kewzel lakyk nimet orzaghoz az̄y(r)t k kire hogh ...* (LevK. 1: 134, 138 – idézi Zsilinszky 1992: 700; mindkét előfordulás missilisben). Első biztos adata 1563-ból való: *zabadsaga Vagon ere hog zabadon mehet az yozag Veget* (TESz. III, *végett* alatt; EWUng. II, *végett* alatt). Az adatok a 16. század második felében is csak szórványosan jelentkeznek, a 17. századtól valamelyest megszaporodnak.

A célhatározó kifejezőeszközei az ómagyar korban legfőképpen *-ra/-re* és *-ért* ragos főnevek, illetve a főnévi igenév (R. Hutás 1995: 258), és a középmagyar korban is ezek maradnak jellemzők. Ezekhez társul a 16. század közepétől a *végett* névutó, bár a későbbiekben sem túl gyakori, adataim szerint elsősorban levelezésekben fordul elő.

Simonyi (1895: 273) három csoportot különít el aszerint, hogy a *végett* névutó mivel szokott állni: a) kérdő és mutató névmás mellett, b) konkrét főnevekkel, c) elvont főnevekkel. A három csoport azonban nem azonos gyakoriságú.

Az a) esetre Simonyi adatai a 19. századból valók: *mi végett, e végett, a végett, azon végett* szerkezetekre korábról nem idéz adatokat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy azt megelőzően ne lennének rá példák: 1570: *az karos vrain Minden gywleolseget per pathwart haborwsagot Az Mellyet es az kyk ellen Az wegeth Inditottak volt tellessegel leg tegiek* (SzT. I, *avégett* alatt); 1589: *Az biro vgy zolla az keossegnak io Vrain, lam mentem vala enis, e vegett keonyeorgeny a' feiede(m)hez* (SzT. III, *evégett* alatt); 1657/58: *Ez végett sokáig az pompa csak helyben állott mindenek felől* (KeményÖnélet. 62); 1662–64: *De midőn semmi könyörgések, avégett való esedezések semmit nem használhatnának* (SzalárdiKron. 190); 1698: *mikor a tipográfiaházat épitettem ... és egyéb költséget töttem avégett* (Ments. 453). (A források rövidítései a tanulmány végén található.) Ebben a funkcióban azonban az *evégre, avégre, mi végre* gyakoribb. Misztótfalusi Kis Miklós Maga mentsége című munkájában egyszer fordul elő (az idézett helyen) az *avégett*, míg az *evégre, avégre* tizenhat-szor. Néhány példa: *sőt fájlalván azoknak incuriositások vagy inscitiájok miatt is esett sok vétkeket a könyvekben, énnékem praecise avégre javallották ezt a hivatalt* (430);

Én, hogy avégre, hogy másokat excitálhatnék a magam példámmal, el nem titkoltam (448); E végre indítám – mondok – meg tavaly ezt az igyekezetet, amelyet mihelyt jelenték a consistoriumban, mindjárt ökegyelmek jóváhagyván (454); Amely matrixokat Amsterdamban hagytam volt is, avégre hagytam volt ott, hogy...(413).

Ha viszont a *végett* konkrét főnevekkel áll, akkor – amint arra Sebestyén Árpád (1965: 91) rámutatott – oda lehet érteni mellé egy cselekvésnévet. Erre (főnév + cselekvésnév + *végett*) vannak is példák régi és mai szövegekből egyaránt: 1775: *a' Nyelvnek meg-bővítése végett*; 1794: *s nemes közönségnek mulatása végett* (MTSz.); *a forgalom növelése végett, a kiskapuk bezárása végett, az elzárás letöltése végett* (MNSz.). Konkrét főnévvel álló *végett* névutóra Simonyi (1895: 273) is mutatott adatokat: *Jánost az kocsik végett az nazul békhez kültük; palánk karó végett Budára küldöttünk*. A *végett* nem cserélhető fel e példákban az *-ért* raggal, ha megnézzük ugyanis a szövegkörnyezetet, illetőleg a forrás más adatait, azt láthatjuk, hogy a *végett* jelentéssűrítő szerkezetben szerepel: *Pintér Jánost, hogy az heti soros kocsik végett az Nazul békhez kültük, attunk oda költséget 16 d* (TME I: 46). A *kocsik végett* olyasféle jelentést hordoz itt, hogy a 'kocsikkal, a kocsikkal való szolgálat céljából'. Hasonlóképpen Simonyi másik példájában is: *Fekete András uramat, hogy felküldöttük volt Füleekben az palánkkaró és járomfa végett* (TME I. 115, nem szó szerint idézi Simonyi 1895: 273). Nem derül ki pontosan, hogy a palánkkaró elvitele vagy elkészítése céljából ment-e Fekete András uram Fülekre, és a szövegkörnyezet sem igazít el bennünket, mivel a nagykőrösi regisztrumokban csupán egymondatos bejegyzések szerepelnek a költségek feljegyzésére. A város palánkkaró beszolgáltatására is kötelezve volt, előfordult viszont az is, hogy csak szállítani kellett valahonnan Fülekre, Budára, Pestre, sőt az is, hogy a vár megerősítésére, építkezésre rendelték embereket: *Hogy Szabó Istvánt és Varga Istvánt az Váli palánk karó végett Budára küldöttük az kajmekámhoz költségük volt 49 d. Hogy Patics Jánost és Mojzes Istvánt ugyan ezen váli palánk felől föl-küldöttük költségük volt 1 ft. Ugyanezen Patics Jánost és Mojzes Istvánt, hogy az váli palánk épületi végett föl-kültük [...] Buda Lőrinczöt és Ország Andrást, hogy Budára kültük az vár fala épületire való fűk végett attunk költségire 1 ft* (TME I: 82). Ezek az adatok Nagykőrös város 1630-as évekből való regisztrumaiból származnak. E forráscsoport egyik-másik részében igen gyakori, hogy a *végett* azért áll pusztán főnévvel, mert elmarad a cselekvésnév. Az idézett szövegrész egyik szerkezetében a *végett* névutó helyett *felől* áll, és ez is azt mutatja, hogy nem minden esetben helyettesíthető az *-ért* raggal. Ugyanitt találunk azért főnévvel álló *végett* névutót is: *ugyanezen szög végett az csausznak fizetnek 1t* (TME I: 82). Simonyi ezeket a *végett* okhatározói használatához sorolja, de ezek nem egyértelmű példák a *végett* okhatározói használatára, úgy vélem, hogy a *végett* itt inkább vonzat: *a fizet vkinek vmiért/vmi végett*. (Erről alább részletesebben szólok.)

Az adatok között feltűnően nagy számban találjuk a *dolog végett* szerkezetet. Néhány példa: 1644: *hogi az minemü dologhrul izent kgd nekem Hagimasy Janos Uram által, azon dologh veget chak ma volt audientiam Groff Sliknell* (PálffyLev. 47); 1648: *hogy Sibrik Ura(m) dolga vegett eő Feőlseghe irnia fog Kgd* (uo. 79); 1649: *ennek előtis requiraltuk volt mar kgdet ugian ezen dologh vegett* (uo. 89); 1669: *az*

hodoltsagon lakozó nemes embereket Eger waraba se törvényre, se mas dologh vegeth be ne hivassa (VégyLev. 73, e forrás csoportban összesen hatszor); 1710 e.: *mikor a százhatvanezer forint dolga végett a fejünk felett forgó pалlost említettem volt, megvit-ték néki* (Bethl.Ön. 851).

Simonyi harmadik csoportja szerint a *végett* elvont főnevekkel áll: *Az oroszán prédakeresés végett futkos* (Simonyi 1895: 273). Gyűjtésében erre is több példa található: 1653: *annak a fölkerésnek megtudakozása végett ment volt föl* (ZrínyiLev. 171); 1646: *kerven kgdet szeretettel megh találvan kgdet az Annia szabadulassa veget valo dolgaban* (PálffyLev. 59); 1698: *de én az ország szolgálatja végett készítvén az épületet* (Ments. 358); 1698: *addig senki nem keresi meg orvoslás végett* (uo. 362); 1698: *egy perfect typographia készítése végett kezembe adják mind a két típust* (uo. 372).

Ha alaposabban megvizsgáljuk a példákat, azt láthatjuk, hogy a célhatározói *végett* előtt álló összes elvont főnév cselekvésnév. Azokban az esetekben, amelyben a *végett* konkrét főnévvel áll, akkor – amint Sebestyén Árpád rámutatott – oda lehet érteni mellé egy cselekvésnevet. Kiindulhatunk azonban a cselekvésnevet tartalmazó példákban is, ebben az esetben azt mondhatjuk, hogy ezek a cselekvésnevek, ha tudnak, elliptálódnak, azaz a konkrét főneves példák magyarázhatók a cselekvésnév kiesésével. Éppen ezért ezek nagy részéről nem tudjuk eldönteni, hogy ok- vagy célhatározó-e (lásd fentebb: *palánk karó végett*), mert a szövegkörnyezet nem ad elegendő támpontot arra, milyen szó eshetett ki a szerkezetből.

A Simonyi által alkotott három csoport (kérdő és mutató névmás mellett; konkrét, illetőleg elvont főnév mellett) módosításra, pontosításra szorul. Lényegében nem három, hanem csak két fő típus van, és nem az a lényeges, hogy konkrét vagy elvont főnévvel áll-e. A *végett* névutó előtt vagy kérdő, illetőleg mutató névmás áll, vagy cselekvésnév, de ez utóbbi el is maradhat, kieshet.

A *dolga végett* pedig véleményem szerint átmeneti kategória, ha e szerkezetekből kihagyjuk a *dolog* ~ *dolga* szót, valamelyik másik típust kapjuk eredményül, vagy az *e végett*, a *véget* vagy a konkrét főnév + *végett* szerkezetet (lásd a fentebbi példákat: *azon dolog végett* > *a végett*; *a százhatvanezer forint dolga végett* > *a százhatvanezer forint végett*).

A *végett* névutónak felvehető olyan jelentése is, hogy 'a névszóval jelölt dolog ügyében, azzal kapcsolatosan'. A *végett* névutónak ez a használata az ÉKsz.²-ben *nép* minősítést kapott, vagyis ebben az értelemben „országszerte ismert, népnyelvi, népies (stílusban)” (ÉKsz.² XXII. lap) használatos. Ezt a használatot megtaláljuk a történeti adatokban is. Az írói szótárak több esetben is föltüntetik ezt a jelentését, és ez természetesen azt mutatja, hogy régebbi korok szépirodalmának nyelvében megtalálható volt. A Zrínyi-szótár szerint háromszor fordul elő Zrínyi Miklós műveiben, mindegyik levélben (ZrSz. 889), a Petőfi-szótárban három adat képviseli ez a használatot (PSz. IV, *végett*), de Bethlen Miklós önéletrajzában is előfordul: 1710 e.: *kétszer is említettem, hogy engem a magyar dolgok végett küld valahová* (Bethl. 680),.

Talán ide sorolhatók azok az adatok is, amelyeket 17. századi levelekben találhatunk, pl. 1669: *az nagyságod uri becsülletes levelet becsüllettel vettük, es mit írjon Faj Laszlo nemes ember vegett, erlyük* (VégyváriLev. 64); 1669: *Eger várából 27*

augusti irott leuelet nagyságodnak becsülettel uöttük, mit irion tovább is az szolnoki marha el hajtasa véget, értiük (VégyáriLev. 67). Más levelekben ilyenkor ír vkinek vmi felől is állhat, pl. 1669: *enek előtte is irtunk vala nagyságodnak, az szolnoki marha felől* (VégyáriLev. 66). E példákban a *végett* sem nem célhatározó, sem nem okhatározó, inkább az *ír* ige fakultatív vonzata.

Már Simonyi rámutatott arra, hogy a *végett* a kódexekben nem fordul elő. 16. századi adatai levelekből bukkannak föl (LevK. 1: 134, 138 – idézi Zsilinszky 1992: 700; vö. még Klemm 1928–42: 248; Papp 1967: 100), és az általam megvizsgált szövegekben további előfordulásainak jelentős része is misszilisekben található.

A 18. század végétől a nagyszótár adatbázisa alapján már pontosabban vizsgálható a *végett* névutó használata. Ebben a korpuszban összesen 1799 *végett* van, ebből azonban kettő a *végett ér* szókapcsolatban található. Ha ötven évre bontva nézzük az adatokat, a következő eredményt kapjuk (1. táblázat).

1772–1799	1800–1849	1850–1899	1900–1949	1950–
211	595	617	198	176

1. táblázat

A *végett* a Magyar történeti korpuszban

Az adatokból az látható, hogy a *végett* névutó gyakorisága a történeti korpusz alapján a 19. században jóval magasabb, mint a 20. században. A számadatok azonban eltakarják azt, hogy a 19. században néhány szerző az átlagnál jóval többször használta a *végett* névutót. Az 1800 és 1849 közötti időszakban például Széchenyi Istvántól 44, Pák Dienestől 40, Szilasy Józseftől 33, Némethy Józseftől 30 adat található a korpuszban, vagyis e négy szerzőtől származik az 595 adatból 147. Hasonlóképpen a 19. század második felében is egyes szerzők az átlagnál több adattal szerepelnek.

A Magyar nemzeti szövegtárban az alkorpuszok szerinti lekérdezés azt mutatja, hogy a sajtónyelvben a leggyakoribb a *végett* névutó használata, az adatok egyharmada innen származik, a személyes alkorpuszban pedig a legritkább, kevesebb, mint 10% (2. táblázat).

	sajtó	szépirodalmi	tudományos	hivatalos	személyes	összesen
magyarországi	1166	825	708	511	343	3553*
szlovákiai	84	37	117	15	–	253
kárpátaljai	25	4	29	29	6	93
erdélyi	293	20	71	66	26	476
vajdasági	31	8	7	1	2	49
Összesen	1599	894	932	622	377	4424

* Ebből 704 találat a *vmi elkerülése végett* szerkezet.

2. táblázat

A *végett* a Magyar nemzeti szövegtárban (2008. október 28-i lekérdezés)

3. Ha a különböző írói szótárakat, nyelvtörténeti munkákat megnézzük, sok esetben feltüntetik a *végett* névutót mint az okhatározó kifejezőeszközét. Simonyi is számba veszi történeti szemléletű áttekintésében a *végett* névutó okhatározói használatát. Több 16–17. századi adatot sorol fel, ezek egy része azonban vitatható. Az elsőt Heltai Gáspár Cronicájából idézi: 1575 *Egybe veszének a császári birodalom végett* (Simonyi 1895: 274). Az adat meglepően korai, hiszen a *végett* legkorábbi biztos előfordulása (célhatározóként) csak 1563-ból való. A tágabb szövegösszefüggés szerint azonban a Heltaitól származó adat célhatározónak is felfogható: *Mikoron kedig Laios Czaſçar meg holt vólna, Egybe veſcének à fiai à Czaſçári birodalom véget* (HeltaiKron. 25). Van viszont egyértelműen okhatározói *végett* Heltai Ponciánus császár históriája című munkájában: 1572/1633: *Mert Geydon engemet az császárnak beadott, hogy én teveled háltam, mely dolog végett bajt akar vélem, megbizonyítására, vetni* (Heltai 1572/1633: 386).

A már idézett nagykörösi regisztrumokból Simonyi olyan adatokat említ, amelyekben a *végett* a *fizet* ige vonzataként szerepel, és ilyenkor nem dönthető el, hogy ok- vagy célhatározói funkciót tölt-e be. Azt sem lehet mondani, hogy a fizetés oka vagy célja volt-e valaminek, hanem a *végett* ebben az esetben inkább valami vonzatféle lehet, és talán ezek olyan adatok, amelyek a *végett* okhatározói használatát indukálhatták: *Az Olaj béknek a rajtunk kért palánk karók vesszők és gyalog emberek végett fizettünk 30 ft. A cseri basának ugyan ezen dolog végett fizettünk 3 ft* (TME I: 126; vö. Simonyi 1895: 274). Az ilyen példákban az adó, a kötelező szolgáltatás megváltásáról lehet szó, vagyis ezek váltságára fizettek a körösiek. A *fizet* ige mellett többször áll azonban e forráscsoportban az *-ért* rag, minden olyan esetben, ha konkrét dologért fizettek. A *végett* csak néhány esetben váltakozik az *-ért* raggal, ha nem konkrét dologról van szó: *Az kajmekámnak az Darin István szolgálai haláluk váltságára fizetött biró uram 66 ft. ... Ugyanezen legények halála végett, hogy az kajmekámnak szupplikációt iratott ü kegyelmök, az deáknak fizettek 40 d. ... Ugyanezen Vajdának, más röndben az legényekért fizetött ü kegyelmök 13 ft. 20 d. Ugyanezen dologért az Vajda legényinek 4 ft. 95 d.* (TME I: 129). E bejegyzésben azt láthatjuk, hogy a szolgák halálának váltságát kellett megfizetni, és ezt egyszer *-ra/-re* raggal, majd *végett* névutóval, végül *-ért* raggal fejezte ki az írnok.

Úgy vélem tehát, hogy a *fizet* melletti *végett* nem sorolható az okhatározói adatok közé, mint ahogyan Simonyi feltette, és az *ír* melletti *végett* sem, ezek az illető igék vonzatai (vö. Komlósy 1992; Keszler 2000: 432).

Heltai fentebb idézett mondata után az első biztos adatok a *miatt* helyett álló *végett* névutóra a 17. századból valók: 1630: *Sött nem csak jószágokban vallanak azok kárt az kik gyönyörűségben élnek, hanem ő miattok egyebek-is sokan kárba esnek, midön az Isten az ő bosszuállását és büntetését ő végettek, egész országokra, tartományokra és városokra bocsáttya* (Szenci Molnár 1975: 126). Figyelemre méltó az idézett mondatban, hogy az *ő végettek* mellett az előző tagmondatban a szabályos *ő miattuk* áll. – 1649: *Ahol Kegyelmed négyszáz tallérig való adósságát praetendálja Szücs György ellen, mostanában oda föl olasz kereskedő társainál lévén, azon adósságrul nem szólhatok veli, miheln megérközik azontul megparancsolom, contentálja Kegyel-*

medet, ha pedig azon adósság végött valami mentegetési volnának, azontul azokat irásommal jelentöm Kegyelmednek (ZrínyiLev. 112). – 1668 [a szolnoki bég fenyegetőzik, mert az ónodi katonák ötszáz marhát elhajtottak]: *Efféle dolgok veget semmi jo nem következik, bizoniosson elhidgietök* (VégváriLev. 53). Két mondattal korábban a levélben célhatározói végett olvasható. – 1682: *En Veress Gergely Veress Imreh, Veress Albert, Adgyuk tutára mindenek[ne]k az k[i]k[ne]k illik, hogy mi bizonyos és eltávozhattatlan Sükségünk végett kenserítettünk el Zalogositani es Zalogban vetni ugyan it N. Borsod Vármegyeben Nádasd névü faluban lévő egy ház helyünket...* (Oklsz. végett alatt).

A különböző szótárak által felsorolt adatok között vannak olyanok, amelyeket a szerkesztők az okhatározói jelentéshez sorolnak ugyan, de véleményem szerint más-képpen is értelmezhetők. – 1678: *Varga János is sorosítja ugyan Zagvva Györgyöt, hogy a csapszéken a vén asszony aranya végett volt vetélkedés* (Oklsz. 1075). Ez is lehet ugyan okhatározó, de értelmezhető úgy is, hogy a vénasszony aranyáért, az aranya megszerzése céljából volt vetélkedés. Csak a tágabb szöveggörnyezet vagy a szituáció ismerete alapján lehetne biztosan dönteni.

A Szótörténeti tár *végett* címszava nem jelent még meg, de az *evégett* első adata okhatározói, 'emiatt' jelentésben szerepel: 1570: *annak vtanna Mykor Josa deakne ez veget myert zeoleyet el beochwiltette ... Theorwenbe fogta volna ... hogy teorwenbe allottak volna Josa deakne p(ro)curatora azt felelte Bachy gérgh ellen...* (SzT. III, *evégett* alatt).

A 18. század végétől kezdve megszorodnak a példák az okhatározói *végett* névutóra. Katona Bánk bánjában háromszor fordul elő a *végett*, ebből kétszer okhatározóként: *Midőn / Fülöp Király' ölettetése végett / gyanúba jővén, szenvedésemet / elébeszéllem* (1. felv. 391. sor); *jól emlékezem, / hogy Attya' véte végett egykor a' / kis Béla elvesztette két szemét* (5. felv. 156. sor) (BbSz. 324–5). Petőfi műveiben 14 esetben célhatározó, 4 esetben okhatározó (PSz. IV., *végett* alatt).

Nemcsak a fentebb idézett Szenci Molnár Albertnél, hanem Mikszáthnál is van arra példa, hogy a *végett* és a *miatt* egymás mellett szerepel, azonos funkcióban: 1896: *S azonfelül most válik el, tud-e Gorove a kereskedelemhez. Most vagy soha! Mert mi tagadás, minden jel odamutat, hogy Gorovét csak az imponáló úbrázata miatt vették be a kabinetbe, ahogy gróf Festeticset a kotlettes szakálla végett* (Mikszáth CD).

A történeti szövegtárban az 1797 *végett* adat közül 36 okhatározói szerepű. Ötven éves bontásban ezek az alábbi eloszlást mutatják (3. táblázat).

1772–1799	1800–1849	1850–1899	1900–1949	1950–
8	12	12	4	0

3. táblázat

Az okhatározói *végett* a MTSz.-ben

A *végett* ebben a funkcióban megtalálható a nyelvjárásokban is. Simonyi (1895: 274) és Klemm (1928–42: 248) is azt állítják, hogy elsősorban a Dunántúlon használta-

tos így. A Magyar tájszótár nyolc adata közül négy dunántúli, egy mátyusföldi (MTsz. II, *végett* alatt). A tájszótárakban rendre az látható a *végett* címszók példáiban, hogy 'miatt' értelemben használatos, ezt illusztrálják a példamondatok is; célhatározói használatát a tájszótárak nem tüntetik föl – bár ezt a szerkesztési elvek vagy a gyűjtés jellege is magyarázhatják (pl. FőTsz., KkSz., OrmSz., SzlavSz.).

Mivel a korai adatokban az okhatározói használat is kimutatható, ez arra utalhat, hogy a *végett* szerepköre bizonytalan. Bár az adatok többségében célhatározói jelentése van, szinte kezdettől fogva megtalálhatjuk az okhatározói használatot is. Különösen tanulságosak azok az adatok, amikor ugyanabban a szövegben a *végett* célhatározói és okhatározói jelentésben is előkerül: 1668: *az meltosagos es nagissagos, felseges romai czaszart is megh talalliuik feleöle ez illien illetlen dolgottok veget. [...] Effele dolgok veget semmi io nem követközik, bizoniossan elhidgietök* (VégyváriLev. 53); – 1786: *nem tudnák, a'-kik ismérnék: szerezsek-e kegyes szíve végett? a-vagy tisztellyék Fejedelmi tekintete miatt?* (MTsz., Dugonics András); – 1801: *Mely végett alázattal esedezünk a Tekintetes Uraság székénél, hogy bennünket méltóztasson ebben a dologban elrendelni, különben ily hatalmas társaik végett pusztulásra jutunk*" (JobbágyLev. 112–3).

Ezek a példák azt mutatják, hogy a *végett* névutó használatára régebben sem volt mindig következetes, és ezt a 20. század végi szociolingvisztikai vizsgálatok is alátámasztják. A *végett* használatával kapcsolatos nagyfokú bizonytalanságot mutatja az MNSZV vonatkozó része is. Az MNSZV-ben két tesztmondatban szerepelt a *végett* névutó; arról kellett dönteni, helyesnek tartják-e a megkérdezettek a következő mondatokat: *Az eső végett beálltam az eresz alá; Mari csak egy kis beszélgetés végett ment át a szomszédba.* A *végett* okhatározói használatát összességében a megkérdezettek 43%-a helyesnek, a célhatározói – vagyis sztenderd – használatát viszont 36%-uk helytelennek ítélte (Kontra 2003: 160).

4. A keveredésnek egyik oka az lehetett, hogy – amint a fentebb idézett történeti példák is mutatják – nem dönthető el minden esetben, hogy valami oka vagy célja valaminek. Bár a leíró nyelvtanok szerint az ok- és a célhatározó általában egyértelműen elkülöníthető, a *végett* névutó példája nem ezt mutatja.

A célhatározó egyik típusa azt fejezi ki, hogy a történés, cselekvés milyen cél elérésére irányul, kinek vagy minek az érdekében történik a cselekvés; a másik típusa pedig azt, hogy a személy vagy dolog alkalmas-e az alaptagban megjelölt szerepre, célra. Első típusa hasonlít az okhatározóhoz abban, hogy mindegyik magyarázatot ad a cselekvésre, történésre, de az okhatározó előzményhatározó, vagyis az általa megjelölt körülmény megelőzi a cselekvést, a célhatározó pedig véghatározó, a cél csak a cselekvés lefolyása után következik. A célhatározó leggyakoribb ragja az *-ért*, és ez egyezik az okhatározóval, amelynek szintén gyakori kifejezőeszköze. Rác – és nyomában Keszler – úgy véli: „A két határozó tehát többnyire világosan elkülönül egymástól” (Keszler 2000: 439–40; vö. Rác 1988: 328; B. Lőrinczy 1962: 217–27). Vagyis elvileg a szövegekörnyezet alapján eldönthető, hogy okhatározóval vagy célhatározóval van-e dolgunk.

Más szerzők nem látják ennyire elkülönülőnek a két határozó viszonyát. M. Korchmáros szerint a kifejezőmód egyezését, hasonlóságát indokolja az, hogy a

valóságban is hasonló a két határozó, és néha csak az időbeli viszonyok alapján dönthető el, „hogya a cselekvést motiváló határozói körülmény, megelőzve a cselekvést, mint kiváltó ok játszott szerepet, vagy pedig majd csak az eredményes végrehajtás után elérhető célként mozgósította-e a cselekvőt” (M. Korchmáros 1993: 113).

Simonyi (1888: 440) is rámutatott arra, hogy a célhatározóhoz az okhatározó közel áll. Példákkal igazolja, hogy az *-ért* rag helyett a *végett* vagy a *miatt* éppolyan jó: *Gazdag doktort sok kincsiért megölték; Egy kenyérért nem fűtik be a kemencét; Egy kompéráért nem ógyák meg a zsákot*; sőt a célhatározót az *okáért* is kifejezheti. Az általam megvizsgált forrásokban ilyen példák olvashatók: 1657/8: *Én is az szegény öcsémet, Kemény Boldizsárt, látásnak okáért és valami lovak s egyéb vásárlásokért is bébocsátám vala* (KeményÖnélet. 172); 1736: *Apor István Bodonból indul Rece felé, az felesége ott nem lévén, beszélgetésnek okáért Cserei Mihályt az hintóban ülteti* (AporMetam. 607); 1636: *mintha csak mulatságnak okáért volnánk e világon, csak boritalba merülünk* (PázmányPréd. 691).

Pléh Csaba (2003: 269–70) pszichológiai alapon magyarázza a két határozó közötti hasonlóságot. Megállapításai szerint *miért?* kezdetű kérdésre oksági vagy teleologikus válasz is adható. A magyarban a válasz formája *Mert...*, az angolban *Because...*, vagyis a beszélők nem különítik el nyelvtanilag a két formát. Graeaser kutatásaira hivatkozik, miszerint történetmondás közben a beszélők kérdésre válaszolva emberi dolgoknál teleologikus szemantikát, tárgyi dolgoknál kauzális szemantikát alkalmaznak. Ez is azt erősíti, hogy a két határozó kifejezésbeli rokonsága nem véletlenül hasonló. Az sem véletlen, hogy éppen a *végett* használatában tapasztalható ingadozás, hiszen – amint arra Pléh rámutat is – a *végett* meglehetősen ritka, a szépprózai gyakorisági szótárban nem is található (vö. SzGySz.). Hozzátehetjük ehhez azt is, hogy az újságnyelvi gyakorisági szótár korpuszában is csupán ötször fordul elő (Csirikné – Csirik 1986: 388).

Az általam fellelt példák között is van olyan, hogy csak több mondatnyi kontextus alapján lehet eldönteni, hogy a *végett* ok- vagy célhatározó-e: 1798 *Ugyan-azért: emberséges tétéménjeimre nézve, szákmánjaink közül nem egyebet kérek mostanában tölfetek; hanem ezt a' Szűzet, kit tegnapi napon, szemetek' láttára, kezeimhez vöttem. Ezt én ugyan, Vezéri szeméjemre tekintve, amúgy-is meg-tarthatnám számomra. De tanácsosbnak lenni gondolom: ha kellemetességjeihez jóvá-hagyástokból jutandok. Esztelenségnek-is tartanám: ha, egy **Fogoj végett**, közöttetök erőszakoskodnék; mivel annak társaságát jó- szánttotokból-is remélhetem. (MTSz., Dugonics András). – 1832 *Feltéven hát, hogy majoromat 6 egyenlő koczkákra osztottam: ezen koczkákat köröskörül ültetem mindenféle nemesített gyümölcs fákkal 4 ölnyire egymástól, de nem összekeverve, hanem az egy fajtu fákat egymás társaságába, – a' fák közé pedig mindenütt egy egy szőlőtőt fogok ültetni, melly lugosként kétfelé a' fákhoz köttetvén, a' koczkákat is mintegy korláttal bekeríti köröskörül; - borom is több és jobb terem, mintha egész majoromat szőlővel ültettem volna be, - gyümölcsöm pedig a' gazdaságnak csak olyan ágát fogja tenni, mint a' gabonám. De mivel a' szőlőtök és fák tövét örökös jó mivelésben kapa alatt tartani kell: tehát a' koczkák pereme köröskörül, a' fák végett, egy 2 sukk szélességű kapált földből vagy rabátból fog állani... (MTSz., Cserna János). – 1843 *Csendesen, sógor, válaszolt a tisz, erősen megszorítva kezét, nincs kedvem***

veled mérközni. Egyébiránt ismered hitvallásomat; én nő végett többé nem verekedem, s ha császárné volna is! Mindig azt tapasztaltam, hogy ez bajt hoz (PetőfiÖM VI: 68) – csak több bekezdésnyi szöveggörnyezetből deríthető ki, hogy egy hölgy megszerzéséért való verekedésre vonatkozik, tehát célhatározó.

5. Úgy vélem, a *végett* okhatározói használatától nem választható el a *miatt* névutó célhatározói alkalmazásától. Feltűnő, hogy Simonyi is, a nyelvtörténeti szótárak is csak a 19. századtól említenek adatokat erre: Simonyi Dugonics Andrásról, Kazinczy Ferencről idézi az első példákat, a Szótörténeti tár 1834-ből. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy Baróti Szabó Dávid Kis-ded szótárában – abban a műben, amely a nyelvújítás történetében oly nagy hatásának bizonyult – a *végett* mellett *miatt* áll (Baróti Szabó 1792: 267; vö. TESz. II: 916).

Baróti Szabó munkája mellett természetesen számolni kell a már említett ténnyel, hogy a cél és az ok nem mindig különíthető el világosan, és ha a *végett* állhat okhatározóként, a *miatt* is célhatározóként. Simonyinak az okhatározói használatra felsorolt példái között több efféle nem teljesen egyértelmű esetet találunk: *világos, hogy görög módra az euphonia miatt van úgy téve, ne két szó egymás mellett es-el végződjék* – Kazinczy; *Bencze őszintén megvallá, hogy nem Boris miatt jár annyit a patakhoz* – Kisfaludy K. (Simonyi 1895: 266). Különösen azok az esetek ítélték meg nehezen, amelyekben a *végett* névutó pusztá főnévvel áll. Ilyenkor ugyanis kimarad egy (többnyire *-ás/-és* képzős) cselekvésnév, és attól függően, hogy mivel egészítjük ki az ilyen mondatokat, lehet okhatározó vagy célhatározó értelme. E kettős használat nem példa nélküli más nyelvekben sem. A latin *causa* 'miatt, végett, okából', a német *wegen* értelme szöveggörnyezettől függően 'miatt; -ért, végett', a román *pentru* 'miatt; végett, -ért'; a spanyol *por* 'miatt, -ért; végett'.

6. A nyelvművelő irodalomban régóta helytelenítik a *végett* okhatározói és a *miatt* célhatározói használatát. Az újabb nyelvművelő munkák az okhatározói *végett* névutót súlyosabb hibának tartják, mint azt, ha a *miatt* áll célhatározóként.

A Nyelvművelő kézikönyv szerint a *végett* célhatározói használatát „a művelt fogalmazásban kerülni kell” (NyKk II: 1198), ugyanakkor a *miatt* szócikkében sokkal keményebb megítélést olvashatunk: „Z a v a r o s g o n d o l k o d á s r a v a l l, s b á n t ó n y e l v i h i b a, ha tiszta célhatározóként használják: megfelelő *gyógykezelés miatt* [helyesen: *végett*] kórházba kellett szállítani. De u g y a n i l y e n s ú l y o s v é t s é g a z i s, ha *végett* névutóval élünk okhatározói szerepben, pl.: *Betegség végett zárva*. (Helyesen: *betegség miatt*.) (NyKk II: 160–1. – A kiemelés tőlem való, S.B.).

A Nyelvművelő kézisótár szerint a *végett* névutót a „nyelvjárásokban és a városi népnyelvben okhatározói értelemben is használják, pl. *Betegség ~ zárva*. Ez a köznyelvben vulgáris, kerülendő!” (NymKsz.² 597). A *miatt* ebben a műben célhatározóként már kevésbé negatív megítélést kapott: „kissé pongyola, választékos beszédben kerülendő” (NymKsz.² 371).

A *végett ~ miatt* keveredésére először Fogarasi Művelt magyar nyelvtanában találunk utalást. A névutók (nála: független utoljárók) felsorolásakor a következőket írja: „miatt, wegen (im ungünstigen Sinne). rosszság miatt (nem: *végett*), betegség miatt,

ellenség miatt. [...] végett, wegen (im günstigen Sinne). barátság végett (nem: miatt)” (Fogarasi 1843: 185). A nyelvművelő irodalom Gyergyai óta hibáztatja okhatározói használatát. Ennek egyik fő oka, hogy a 19. században a tökéletes nyelv eszményére hivatkozva azt mondták, hogy egy forma egy funkcióban legyen használatos, ne keveredjenek a formák és a funkciók, tegyünk szabatosan különbséget ahol csak lehet. Gyergyai úgy véli, hogy ha van három alak és három funkció, az nem lehet véletlen. Szerinte az *-ért* „okadó, önkéntes”, a *miatt* „okvető, közvetve kényszerítő”, a *végett* „célzó” (Gyergyai 1856: 21). Szarvas Gábor árnyaltabban fogalmaz, szerinte Gyergyai megállapítása nagyjából igaz, a *miatt* és a *végett* különbözik, de azt is hozzá kell tenni, hogy a határozók a népnyelvben nem különülnek el élesen, és néha egyiket a másikkal fölcserélik, tehát a szabály nem lehet minden esetre kötelező (Szarvas 1873: 159). Gyergyaitól kezdve több fontos nyelvművelő munkában szóvá teszik a *miatt* és *végett* keveredését (Simonyi 1879: 8, 36; 1903: 29; Rábel 1914: 146; Balassa 1922: 97). A nyelvművelők csak az irodalmi nyelvben követelték meg a két névutó között a különbségtételt, az egységesség miatt, azt elismerték, hogy a nyelvjárásokban nem tesznek ilyen éles különbséget a határozók között (vö. Szarvas 1873: 159; Kardos 1911: 222).

7. Ha az interneten rákeresünk arra, hol fordul elő együtt a *miatt* és a *végett* névutó, több olyan találatot kapunk, hogy a *végett* után zárójelben ott áll: *miatt*, esetleg *-ért*.

Igaz ugyan, hogy a két „főgonosz”, az IMF és a Világbank megszüntetése csak akkor volna kivitelezhető, ha a nemzeti kormányok többsége így döntene – ennek kikényszerítése *végett/miatt* pedig mindenkinek otthon, saját kormányánál kellene tiltakoznia –, így viszont nem lehetne a nemzetközi rombolótáborok sokszínű zsidóságát élvezni.

(http://tek.bke.hu/kapocs/1/1_oldal.html – 2008. szeptember 20.)

Csak a vita érdekesebbé tétele *végett* (miatt:-)

(http://outofforder.blog.hu/2008/07/06/molotovkoktel_buzi_e_vagy_1 – 2008. október 22.)

Az egyetlen amire figyelmet kell fordítani, hogy esténként 15 fok körülire csökken a hőmérséklet, tehát ájulások készüljenek. csak a ruházkodás miatt, végett. pusza

(<http://forum.sg.hu/listazas.php3?azonosito=hajdufolk&id=1181203341&order=timeline> – 2008. október 22.).

Az úgy volt, hogy három napig szabin voltam az szakdolgozóm írása miatt, *végett*, érette.

(<http://www.csodacsiga.hu/cgi-bin/blog/blog.pl?nick=mese&date=2006-09-21> – 2008. október 22.)

Ezek egy része nyilvánvalóan ironikus, más része alighanem a beszélők bizonytalanságát mutatja, esetenként azt, hogy mindegyik illik a mondatba. A beszélők egy része tehát tisztában van azzal, hogy a két névutó között van különbség, de a tényleges szövegösszefüggésben nem mindig tudják pontosan eldönteni, melyik is lenne helyénvaló.

A fentebb már idézett magyar nemzeti szociolingvisztikai vizsgálat eredményei azt is mutatják a *végett* névutó kapcsán, hogy a standard *végett* célhatározói névutót tartalmazó mondatot (*Mari csak egy kis beszélgetés végett ment át a szomszédba.*) a fiatalabbak nagyobb arányban ítélték helytelennek, mint az idősebbek, vagyis a látszólagosidő-vizsgálat destandardizálódást mutat, de csak a nőknél, a férfiak esetében nincs életkori rétegződés. Az okhatározói *végett* névutót tartalmazó nemstandard mondat megítélése viszont standardizálódást mutat, a fiatalok nagyobb arányban ítélték helytelennek, mint az idősek (Kontra szerk. 2003: 160–5).

8. Összegzésül elmondhatjuk, hogy a *végett* névutó a 16. század közepétől adathozható, a kezdetektől túlnyomórészt célhatározói funkcióban. Állhat kérdő és mutató névmás mellett (*a végett, e végett, azon végett*), elvont főnevekkel (*szabadulása végett, orvoslás végett*), illetve konkrét főnevekkel, de ez utóbbi esetben is odaérthető valamely elvont főnév (*palánk karó végett > palánk karó elvitele/elkészítése végett*). A *végett* névutó a *fizet* és az *ír* ige vonzataként is használatos volt (*ír vkinek vmi végett* 'vmi felől, esetleg vmi célból', *fizet vkinek vmi végett* 'vmiért').

Szinte a kezdetektől, azaz a 16. századtól vannak adataink okhatározói használatára is. Még ha az első, Heltai Gáspárnál található adatot magyarázhatjuk is azzal, hogy a szerző nem magyar anyanyelvű, a következő, Szenci Molnárnál, Zrínyinél meglévőket már nem. Bár az irodalmi nyelvben az okhatározói *miatt* és a célhatározói *végett* névutót igyekeztek megkülönböztetni, a nyelvjáráásokban a *végett* okhatározóként általános. A nyelv művelés ugyan küzd a *végett* és a *miatt* világos megkülönböztetéséért, de az élőnyelvi kutatások szerint nem sok sikerrel (vö. Kontra 2003: 159–65).

FORRÁSOK

- Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*. In: *Magyar emlékirók 16–18. század*. Válogatta és a szövegeket gondozta Bitskey István, Budapest, Szépirodalmi, 1982. 585–694.
- Bánk bán-szótár = Beke József szerk.: *Bánk bán-szótár*, Kecskemét, Katona József Társaság, 1991.
- Balassi-szótár = Jakab László–Bölcskei András szerk.: *Balassi-szótár*, Debrecen, Debreceni Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék, 2000.
- Baróti Szabó Dávid 1792: *Kisdéd szó-tár*. Második, bővített kiadás, Kassa, Ellinger János betűivel.

- Bessenyei György: *Rómának viselt dolgai I.* Sajtó alá rendezte: Penke Olga (Bessenyei György összes művei. Kritikai kiadás), Budapest, Argumentum – Akadémiai, 1992. 69–130.
- Bethlen Miklós élete leírása magától. In: *Kemény János és Bethlen Miklós művei.* A szövegeket gondozta V. Windisch Éva, Budapest, Szépirodalmi, 1980. 399–981.
- Bethlen Kata: Önéletírása. In: *Magyar emlékirók 16–18. század.* Válogatta és a szövegeket gondozta Bitskey István, Budapest, Szépirodalmi, 1982. 695–890.
- Csokonai-szókincstár = Jakab László – Bölcskei András: *Csokonai-szókincstár I.* Debrecen, Debreceni Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék, 1993.
- FőTsz. = Imre Samu: *Felsőöri tájszótár.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973.
- Heltai Gáspár: *Chronica az magyaroknac dolgairol.* Kolozsvár, 1575. Faksimile: Budapest, Akadémiai, 1973.
- Heltai Gáspár: Ponciánus császár históriája. In: *Heltai Gáspár és Bornemissza Péter művei.* Válogatta: Nemeskürty István. Budapest, Szépirodalmi, 1980. 269–405.
- JobbágyLev. = *Bácskai és bánati jobbágylevelek (1676–1848).* S. a. r. Hegedüs Antal, Újvidék, Forum, 1984.
- Kemény János önéletírása. In: *Kemény János és Bethlen Miklós művei.* A szövegeket gondozta V. Windisch Éva, Budapest, Szépirodalmi, 1980. 7–310.
- KkSz. = Markó Imre Lehel: *Kiskanizsai szótár.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1981.
- Mikes Kelemen összes művei I: Törökországi levelek és misszilis levelek.* Sajtó alá rendezte Hopp Lajos, Budapest, Akadémiai, 1966. 1-23. levél
- M. Tótfalusi Kis Miklós: Maga személyének, életének és különös cselekedeteinek mentsége. In: *Magyar emlékirók 16–18. század.* Válogatta és a szövegeket gondozta Bitskey István, Budapest, Szépirodalmi, 1982. 343–468.
- MNSz. = *Magyar nemzeti szövegtár* [<http://corpus.nytud.hu/mnsz/>]
- MTSz. = *Magyar történeti korpusz* [<http://corpus.nytud.hu/mnsz/>]
- MTsz. = Szinnyei József: *Magyar tájszótár I–II.* Budapest, Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 1893–1901.
- NySz. = Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond 1890–1893: *Magyar nyelvtörténeti szótár I–III,* Budapest, Hornyánszky Viktor Akadémiai Könyvkereskedése.
- OrmSz. = Kiss Géza – Keresztes Kálmán: *Ormánysági szótár.* Budapest, 1952.
- PálffyLev. = *Pálffy Pál nádor levelei (1644–1643).* S. a. r. S. Lauter Éva, Budapest, 1989.
- Pázmány Péter művei.* Válogatta: Tarnóc Márton, Budapest, Szépirodalmi, 1983. (Öt szép levélből az első, Az utolsó ítéletnek rettenetességéről, Az ördögi kísértetekről)
- Petőfi Sándor összes művei VI: Petőfi Sándor prózafordításai.* Sajtó alá rendezte V. Nyilassy Vilma és Kiss József. Budapest, Akadémiai, 1956.
- PSz. = Gáldi László et al. szerk.: *Petőfi-szótár I–IV.* Budapest, Akadémiai, 1973–1987.
- Szalárdi János: Siralmas magyar krónika. In: *Magyar emlékirók 16–18. század.* Válogatta és a szövegeket gondozta Bitskey István, Budapest, Szépirodalmi, 1982. 185–214.

- Szenci Molnár Albert: *Discursus de summo bono (Értekezés a legfőbb jóról)*. S. a. r.: Vásárhelyi Judit, (Régi magyar prózai emlékek 4.), Budapest, Akadémiai, 1975.
- SzlvSz. = Penavin Olga: *Szlavóniai (kórógyi) szótár*, Budapest, Nap Kiadó, 2000.
- SzT. = *Erdélyi magyar szótörténeti tár I–XII*. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila (1–6), szerk. Vámszer Márta (7–12), Bukarest – Budapest – Kolozsvár, Kriterion, Akadémiai, Erdélyi Magyar Múzeum-Egyesület, 1975–2002.
- Thaly Kálmán 1872: *Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez I–II*, Pest, Ráth Mór kiadása.
- TME I. = *Török-magyar-kori történelmi emlékek I. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon*. Összegyűjték: Szilády Áron – Szilágyi Sándor, Pest, Eggenberger, 1863.
- Végyvári Lev. = *Végyvári levelek (Egri és váradi pasák s szolnoki bégek levelezése magyar végyvári kapitányokkal és hódoltsági helységekkel), 1660–1682*. S. a. r.: Izsépy Edit, Budapest, Tankönyvkiadó, 1962.
- Zrinyi Lev. = *Zrinyi Miklós összes művei II: Levelek*. Kiadta: Csapodi Csaba és Klaniczay Tibor. Budapest, Szépirodalmi, 1958.
- ZrSz. = Beke József szerk.: *Zrinyi-szótár. Zrinyi Miklós életművének magyar szókészlete*. Budapest, Argumentum, 2003.

HIVATKOZÁSOK

- Balassa József é. n. [1922]: *Helyes magyarság*, Budapest, Genius.
- Csirikné Czachesz Erzsébet – Csirik János 1986: *Újságyelvi gyakorisági szótár*, Szeged – Budapest – Debrecen, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola.
- ÉrtSz.² = Pusztai Ferenc et al. szerk. 2003: *Magyar értelmező szótár*, második, átdolgozott kiadás, Budapest, Akadémiai.
- EWUng. = Benkő Loránd szerk. 1993–1995: *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I–II*, Budapest, Akadémiai.
- Fogarasi János 1843: *Művelt magyar nyelvtan*. Pest.
- Gyergyai Ferencz 1856: *A magyar nyelv sajátosságairól*, Kolozsvár, az Evang. Reform. Főtanoda Betűivel.
- R. Hutás Magdolna 1995: Az alárendelő szerkezetek, in Benkő Loránd főszerk. 1995: *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/2: A kései ómagyar kor. Mondattan. Szöveggrammatika*, Budapest, Akadémiai, 247–317.
- Kardos Albert 1911: Borbély György és Borbély Sándor: Nyelvünk védelme. Gyomlá-lás a magyar nyelv kertjében, Vác, 1910, *Magyar Nyelvőr* 40, 220–3.
- Keszler Borbála 2000: A határozók, in Keszler Borbála szerk.: *Magyar grammatika*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 423–43.
- Klemm Imre Antal 1928–1942: *Magyar történeti mondattan*, Budapest, MTA.
- Komlós András 1992: Régensék és vonzatok, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan I: Mondattan*, Budapest, Akadémiai, 299–527.

- Kontra Miklós 2003: *Betegség végett zárva? A (miatt) és (végett) változók*, in Kontra Miklós szerk.: *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*, Budapest, Osiris, 159–65.
- M. Korchmáros Valéria 1993: *Mondattan*, Szeged, JATEPress.
- B. Lőrinczy Éva 1962: A határozók, in Tompa József szerk.: *A mai magyar nyelv rendszere. Leiró nyelvtan II*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 162–259.
- D. Máta Mária 2003: Szófajttörténet, in Kiss Jenő – Pusztai Ferenc szerk.: *Magyar nyelvtörténet*, Budapest, Osiris, 739–56.
- NyKk. = Grétsy László – Kovalovszky Miklós szerk. 1980–1985: *Nyelvművelő kézikönyv I–II*, Budapest, Akadémiai.
- NymKsz.² = Grétsy László – Kemény Gábor szerk. 2005: *Nyelvművelő kézikönyv*, második, javított és bővített kiadás, Budapest, Tinta.
- OkIz. = Szamota István – Zolnai Gyula 1902–1906: *Magyar Oklevél-Szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye*, Budapest.
- Papp László 1967: XVI. századi szótörténeti adatok, *Magyar Nyelv* 63, 91–101.
- Pléh Csaba 2003: Stigmatizáció és nyelvi tudat, in Kontra Miklós szerk.: *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*, Budapest, Osiris, 256–77.
- Rábel László 1914: *Hivatalos nyelvünk*, Sopron.
- Rácz Endre 1988: Mondattan, in Benczédi József – Fábián Pál – Rácz Endre – Velcsov Mártonné: *A mai magyar nyelv*, Budapest, Tankönyvkiadó, 205–458.
- Sebestyén Árpád 1965: *A magyar nyelv névutórendszere*, Budapest, Akadémiai.
- Simonyi Zsigmond 1879: *Antibarbarus*, Budapest, Eggenberger-féle könyvkereskedés.
- Simonyi Zsigmond 1888–1895: *A magyar határozók I–II*, Budapest, MTA.
- Szarvas Gábor 1873: Magyarosan, *Magyar Nyelvőr* 2, 157–61.
- SzGySz. = Füredi Mihály – Kelemen József szerk. 1989: *A mai magyar nyelv szépprózai gyakorisági szótára (1965–1977)*, Budapest, Akadémiai.
- TESz. = Benkő Loránd szerk. 1967–1984: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–IV*, Budapest, Akadémiai.
- Zsilinszky Éva 1992: A névutók, in Benkő Loránd főszerk. 1992: *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/1: A kései ómagyar kor. Morfematika*, Budapest, Akadémiai, 696–715.

BALÁZS SINKOVICS

THE HISTORY OF THE POSTPOSITION *VÉGETT*

The postposition *végett* means 'in order to' in standard Hungarian, the postposition *miatt* 'because of ...' gives the cause. Speakers sometimes confuse these two postpositions.

In my paper I examine the history of *végett*. It arose in the 16th century, and it was mostly an adverbial modifier of purpose, but I have collected some data from the 16th century onwards, in which it is used as a causal complement.

Simonyi (1895) wrote, that the postposition *végett* can follow a) demonstrative and interrogative pronouns, b) abstract nouns, c) concrete nouns. In my paper I demonstrate, that the last two groups can unify, however, the abstract noun could be eliminated from this construction. That elimination explains the data in which we could not decide if the postposition *végett* is an adverbial modifier of purpose or a causal complement. It depends on the abstract noun which we insert into the construction.

Why do the speakers use the same postposition to express 'the purpose of sg' and 'the cause of sg'? The two adverbial complements have similar meanings, and if the 'why' precedes the action then it is the cause, and if it follows it then it is the purpose. The confusion does not cause any misunderstanding, because the context makes the meaning clear.